

УДК 343.132; 343.985.7

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.18>

І. С. Сиводєд

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної
діяльності Інституту права імені Князя
Володимира Великого Міжрегіональної
Академії управління персоналом,
начальник управління Офісу Генерального прокурора
<https://orcid.org/0000-0002-2057-9609>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПРОКУРОРА, СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ З ДЕРЖАВНИМИ ТА НЕДЕРЖАВНИМИ СУБ'ЄКТАМИ, МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Військова агресія та повномасштабне вторгнення російської федерації (далі – рф) в Україну стали наслідком окупації ворогом частини території у Київській, Чернігівській, Сумській, Херсонській, Запорізькій, Миколаївській, Донецькій, Луганській областях, АР Крим. Свавілья та беззаконня на окупованій території сприяли вчиненню військовослужбовцями країни-агресора, найманцями приватних військових компаній з числа раніше засуджених росіян, комбатантами та іншими особами, які воюють на боці росії, кримінальних правопорушень проти народу України, такі як вбивства, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, катування, сексуальне насильство, згвалтування, розбої, грабежі, незаконні заволодіння транспортними засобами, примусова депортація, викрадення дітей та інших воєнних злочинів, з метою знищення ідентичності українців. В результаті послідовного звільнення Збройними Силами України раніше окупованих рф територій встановлюються усі кримінальні правопорушення, вчинені воєнними злочинцями відносно громадян України за період окупації, з'ясовуються час, місце, спосіб та обставини їх вчинення. Крім кропіткої роботи сторони обвинувачення, швидке розкриття вказаних злочинів, які мають свої особливості, можливе також в результаті скоординованої взаємодії між слідчим, прокурором та оперативними працівниками, налагодження ними належної комунікації та отримання від усіх державних та недержавних суб'єктів, міжнародних організацій, вичерпної інформації про вчинені на окупованій території кримінальні правопорушення. Відтак, з метою вирішення завдань кримінального судочинства, успішного розкриття таких злочинів, на думку автора важливе пріоритетне значення мають аспекти щодо належної взаємодії між цими суб'єктами та розв'язання проблемних питань, які виникають під час її організації.

Ключові слова: *військова агресія, досудове розслідування, потерпіла особа, слідчо-оперативна група, розкриття злочинів.*

Постановка проблеми. Військова інтервенція, збройна агресія та широкомасштабне вторгнення російської федерації (далі – рф) на територію України, переслідують мету військово-політичного керівництва цієї тоталітарної держави – агресора, знищити суверенітет, терито-

ріальну цілісність та незалежність нашої країни, здійснити анексію території України, унеможливити демократію, винищити національну та етнічну групу українців, починаючи з української інтелігенції – представників української законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, вій-

ськовослужбовців, співробітників правоохоронних органів, істориків, вчителів, священнослужителів української церкви київського патріархату, громадян України, які за політичними, національними, етнічними та культурними ознаками вважають себе українцями, шляхом організації вчинення бойовиками воєнізованих збройних формувань (найманців) та військовослужбовцями збройних сил країни – агресора на окупованій росією території тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, а саме умисних вбивств людей цієї категорії, катувань, зґвалтувань, вчинення примусової статевої стерилізації українців, заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, каліцтв, іншого фізичного та психічного насильства з метою спричинення психічних розладів, запобігання дітонародженню, примусової депортації малолітніх українських дітей та передачі їх на виховання в бездітні російські сім'ї або спеціальні школи-інтернати, умисного насильницького переміщення українців з окупованих територій та їх розселення в найбільш віддалені частини російської федерації з примусом змінити громадянство через одержання російського паспорту, тощо. Оскільки, боротьба українського народу за незалежність триває понад 370 років, українцям не звикати боротися за свою ідентичність з агресором. Під час окупації України на протязі 1917–1991 років СРСР, активно протидіяли русифікації українців українські дисиденти, найбільш відомі з яких Костенко Л.В., Симоненко В.А., Драч І.Ф., Світличний І.О., Дзюба І.М., Горинь М.М., Стус В.С., Чорновіл В.М. та інші, які піддавалися катуванням, ув'язненням, виселенню та іншим примусовим заходам советської тоталітарної машини. Водночас, масові репресії та геноцид українського народу, які нині застосовуються російськими окупантами під час військової агресії проти України, нічим фактично не відрізняються від знищення українців під час сталінських репресій в 1937–1941 роках. Зокрема, число закатованих та розстріляних у позасудовому порядку советським каральним органом – Народним комісаріатом внутрішніх справ СРСР жертв масових політичних репресій в одному лише у

Биківнянському лісі поблизу с. Биківня на околиці м. Києва в період 1937–1941 років перевищує 20 тисяч людей, з яких станом на цей час співробітниками Служби безпеки України ідентифіковано прізвища лише 14 191 особи. Всього в Україні виявлено 25 місць таємних поховань жертв масових репресій, які відбулися в епоху сталінізму на території Київської, Вінницької, Львівської, Волинської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Донецької, Луганської, Харківської, Полтавської, Одеської, Дніпропетровської, Черкаської, Чернігівської, Житомирської та Сумської областей. Число розстріляних українців за обвинуваченням в анти-советській діяльності за даними з відкритих джерел становить від 642 980 до 681 692 осіб [1]. Трагедія Биківні за своєю жорстокістю нагадує інший воєнний злочин советської партійної номенклатури – «Катинський розстріл», за фактом якого у Катинському лісі поблизу Смоленської області рф, а також тюрмах м. Калінін (нині Твер) та м. Харків навесні 1940 року розстріляно 14 542 польських військовополонених [2]. Завдяки Збройним силам України окуповані росією території України починаючи з 02.04.2022 поступово звільнюються. Водночас, на звільнених територіях встановлюються масові факти катівень, найбільші з яких виявлено у містах Буча, Гостомель Київської області, Куп'янськ, Ізюм, Балаклія та Вовчанськ на Харківщині, місті Херсоні. Триває цілеспрямована робота правоохоронних органів на предмет з'ясування часу, місця, способу та повних обставин воєнних злочинів, ексгумації трупів закатованих людей, встановлення усіх очевидців подій та потерпілих осіб. При цьому, російські воєнні злочинці з метою унеможливлення ідентифікації слідів вчинених ними кримінальних правопорушень, намагалися вчинити злочини у балаклавах, звертаючись один до одного по позивним, прізвиськам, у різний спосіб знищували сліди одягу, документів та інших предметів, за допомогою яких можливо було б ідентифікувати жертву та особу злочинця. За таких обставин, при розкритті цих злочинів важлива роль відводиться взаємодії слідчого, прокурора з оперативними працівниками,

та налагодження тісної координації з державними та недержавними суб'єктами, міжнародними організаціями, з метою здобуття усієї необхідної інформації про вчинені на окупованій території злочини.

При цьому, Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює лише загальні вимоги, яким повинно відповідати досудове розслідування, регламентує окремі питання взаємодії прокурора та слідчого з оперативними працівниками. Цей Закон не враховує усіх особливостей розслідування злочинів, вчинених на окупованих територіях України, а також взаємовідносин суб'єктів, уповноважених на їх проведення з державними та недержавними суб'єктами, міжнародними організаціями.

Відтак, дане питання є надзвичайно актуальним, потребує системного аналізу, дослідження та удосконалення з метою ефективного розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням взаємодії прокурора, слідчого та оперативних працівників в науці криміналістиці приділена чимала увага. Можливо навіть сказати, що дане питання у переважній більшості вивчено достатньою мірою, оскільки багато вітчизняних науковців та вчених піднімали це питання, зокрема Аленін Ю.П., Абламський С.Є., Андрусенко С.В., Багрій М.В., Бандурка О.М., Бахін В.П., Берназ В.Д., Бойко О.П., Волобуєв А.Ф., Галаган В.І., Грошевий Ю.М., Даньшин М.В., Дідоренко Е.О., Єрмоєнко І.В., Зеленецький В.С., Кислий А.М., Князев С.М., Колесник В.А., Кравчук І.І., Кучер В.О., Лук'яненко Ю.В., Малюга В.М., Патик А.А., Постіка І.В., Саїнчин О.С., Січковська І.В., Сліпченко В.І., Топчій В.В., Хитра А.Я., Черноус Ю.М., Шевчук В.М., Щербина Л.І., Цимбал Г.П., Юхно О.О. та інші.

Водночас, праці вищенаведених вчених, у своїй більшості носять фрагментарний характер, оскільки переважно пов'язані з питаннями відповідної взаємодії під час розслідування злочинів в мирний час. У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, серед основних термінів визначення поняття взаємодії відсутнє.

Обставини організації взаємодії при розслідуванні під час воєнного стану кримінальних правопорушень, вчинених на окупованій території, яка поступово звільняється, та за яких необхідно встановити у стислий строк, в умовах обмежених часу, сил та засобів, усі факти протиправних діянь, скоєних відносно громадян України на цій території упродовж окупації, в умовах сьогодення недостатньо розкриті та потребують подальшого дослідження та розвитку.

Мета статті – визначення проблемних питань, які виникають при взаємодії прокурора, слідчого та оперативних працівників з державними та недержавними суб'єктами, міжнародними організаціями під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на окупованій території України, вжиття вичерпних та ефективних заходів для їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Гібридна війна та злочини військової агресії РФ проти України упродовж 2014–2024 років мають на меті намір російського військово-політичного керівництва знищити державу Україна, наш народ і нашу ідентичність. Такі мотиви зумовили організацію ними вчинення військовослужбовцями цієї країни–агресора, представниками терористичних організацій «ДНР/ЛНР», примусово мобілізованими особами з ОРДЛО, найманцями приватних військових компаній з числа раніше засуджених громадян РФ, яким відбування покарання у виправних колоніях замінено участю у бойових діях на боці Росії у війні проти України та іншими особами, на території нашої держави низки тяжких та особливо тяжких загальнокримінальних, воєнних і міжнародних злочинів проти людства.

Зазначені дії спонукали систему правоохоронних органів України до надзвичайно складного завдання – ефективного розслідування та розкриття усіх фактів вчинених цими особами кримінальних правопорушень, забезпечити гарантії українських громадян на справедливе правосуддя, поновлення їх порушених прав і невідворотність покарання воєнних злочинців.

Ускладнює виконання цього завдання факт відсутності доступу слідчих органів

та прокурора до місця події, перебування більшості очевидців та потерпілих осіб на окупованій території України, їх примусової депортації до РФ та Білорусі, проходження ними фільтраційних таборів, намагання російського військово-політичного керівництва від міжнародної спільноти фактів вчинення її військовослужбовцями та комбатантами воєнних злочинів на території України, вжиття цими особами засобів конспірації шляхом приховування обличь, звернення один до одного за позивними, ротації підрозділів, здійснення після деокупації території першочергових слідчих (розшукових) дій в режимі обмежених часу, сил та засобів через загрозу ракетних та артилерійських обстрілів, застосування авіабомб ворогом.

Вирішення зазначених проблемних задач, досягнення ефективних результатів щодо розслідування та розкриття вказаної категорії кримінальних правопорушень можливе шляхом використання інструментів ефективної взаємодії між правоохоронними органами – слідчим, прокурором та оперативними працівниками, як процесуальній, так і організаційній формі, яка зумовлена спільністю пріоритетів, специфікою сил та засобів, відмінністю в їхніх повноваженнях.

При цьому, у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) поняття «взаємодія» вживається 6 разів, зокрема двічі у ч. 1 ст. 106-1 КПК України, в якій розкривається питання взаємодії інформаційно-комунікаційної системи досудового розслідування з Єдиним реєстром досудових розслідувань та системою, яка функціонує в суді відповідно до статті 35 цього Кодексу, а також з іншими інформаційними, інформаційно-комунікаційними системами у випадках, передбачених законом; один раз в ч. 1 ст. 535 КПК України щодо виконання судового рішення суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань через спрямування цьому суб'єкту у порядку інформаційної взаємодії вказаного рішення; ч. 3 ст. 571 КПК України «Створення і діяльність спільних слідчих груп», в якій регламентується питання щодо можливості проведення досудового

розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або у разі порушення інтересів декількох держав та зазначено, що члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією; при цьому, координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів; п. 9 ч. 2 ст. 618 КПК України щодо повноважень Офісу Генерального прокурора звертатися до Міжнародного кримінального суду з проханням про вжиття заходів, необхідних для забезпечення захисту посадових осіб, службових осіб та інших офіційних представників України у зв'язку з провадженням у Міжнародному кримінальному суді, а також захисту конфіденційної інформації або інформації з обмеженим доступом, та взаємодіє з Міжнародним кримінальним судом щодо таких прохань; ч. 4 ст. 618 КПК України, згідно якої центральні органи України взаємодіють з Міжнародним кримінальним судом безпосередньо або дипломатичним шляхом [3].

При цьому, варто погодитися з думкою Юхно О.О., що поняття взаємодії слід відрізняти від близьких до нього за змістом та значенням термінів, як «координація», «взаємозв'язок», «співробітництво», «узгоджені дії», «сприяння», «виконання доручень та вказівок», «надання допомоги» [4, с. 11], оскільки щодо можливості співпраці слідчого, прокурора з оперативними працівниками міститься інформація й в інших статтях, зокрема ст. 4, 36, 40 та 41 КПК України, та пов'язаних з виконанням окремих процесуальних дій за запитом (дорученням) компетентних органів іноземних держав в межах міжнародного співробітництва, здійсненням прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, шляхом доручення органу досудового розслідування проведення досудового розслідування, виконання у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій,

інших процесуальних дій, доручення проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам прокурором та слідчим [3].

Взаємодія в кримінальному процесуальному сенсі слідчого, процесуального керівника і працівників правоохоронних органів при розслідуванні злочину визначається як заснована на законі і узгоджена діяльність адміністративно незалежних один від одного органів досудового розслідування, прокуратури, суду, оперативно-розшукових органів, перелік яких визначений ч. 1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема: підрозділами кримінальної та спеціальної поліції Національної поліції, оперативними, оперативно-технічними, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки Державного бюро розслідувань, оперативними підрозділами Центрального управління, регіональних органів та органів військової контррозвідки Служби безпеки України, агентурної розвідки, оперативно-технічними, власної безпеки Служби зовнішньої розвідки України, розвідувальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковими та оперативно-технічними Державної прикордонної служби України, підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона управління державної охорони, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативними, оперативно-технічними, власної безпеки, детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, підрозділами детективів, оперативно-технічними підрозділами Бюро економічної безпеки України [5], у тому числі й з використанням засобів

масової інформації та громадськості через інформаційне забезпечення з метою розслідування, припинення і попередження конкретного злочину шляхом цільових правових заходів, спільного поєднання методів і засобів, властивих цим органам.

Практика переконливо доводить, що узгоджені спільні дії працівників прокуратури, органів досудового розслідування, оперативно-розшукових підрозділів на початковому етапі розслідування у кримінальному провадженні за правопорушеннями, які були вчинені на окупованих територіях України, кваліфікований огляд події, широке застосування науково-технічних засобів з пошуку та закріплення доказів дозволяють, як правило, домогтися швидкого й успішного розкриття цих правопорушень.

За часом початку дії слідчо-оперативні групи (далі – СОГ) з розслідування можуть бути двох типів.

Перший тип – СОГ є результатом перетворення групи, яка раніше працювала над розкриттям будь-якого відповідного правопорушення. Тобто, якщо в ході розслідування цього діяння було встановлено, що слідство через складність провадження зіткнулося з необхідністю проведення у стислий період значної кількості слідчих дій, можливо залучення на цьому етапі групи слідчих і прокурорів.

Другий тип – СОГ створюється відразу і спеціально для розслідування певного правопорушення, коли ідентифікований підозрюваний, який його вчинив, але місце перебування останнього не встановлено. Рекомендується це робити в ситуаціях, коли вдається відносно легко розпізнати про мотиви вчинення правопорушення і при наявності ознак інтенсивності його розвитку, тобто це застосовується коли встановлені обставини слідують одна за одною з невеликим часовим інтервалом.

Ю. П. Аленін та І. В. Постіка зазначали, що німецькими криміналістами пропонувалося створення для розслідування правопорушень оперативної групи в такому складі:

- керівник групи;
- оперативно забезпечуюча робоча група, яка включає працівників різного профілю (для роботи на місцях подій);

- робоча група (або один співробітник) оперативної оцінки;
- робоча група з перевірки алібі підозрюваних;
- робоча група з перевірки переміщень відповідних осіб;
- робоча група для проведення допитів;
- підключення відповідно до необхідності сили з інших оперативних служб [6, с. 64–76; 7, с. 208].

Звісно ж, що рекомендований склад СОГ можна прийняти лише за основу, як загальну схему, оскільки кількісний та якісний склад слідчо-оперативної групи, яка складається для розслідування правопорушень, вчинених на окупованих територіях України, визначається багатьма факторами: видовою належністю та їх оперативної значимістю. Дати єдиний варіант зі створення найбільш оптимального складу СОГ для розслідування правопорушень, вчинених на окупованих територіях України, важко, а тому мова може йти лише про принципові положення, керуючись якими необхідно підходити до формування таких груп, до визначення їхніх цілей і завдань, функціональних обов'язків кожного члена групи окремо.

Тому загальною є проблема не тільки створення таких слідчо-оперативних груп, а й розподілу між ними функцій, визначених нормами КПК України, які є певним вираженням, що визначається у взаємодії між усіма членами СОГ та особами, які залучені для розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на окупованих територіях України.

Взаємодія в кримінальному процесуальному сенсі слідчого, процесуального керівника і працівників правоохоронних органів при розслідуванні правопорушення визначається як заснована на законі та узгоджена діяльність адміністративно незалежних один від одного органів слідства, прокуратури, суду, оперативно-розшукових органів та громадськості, спрямована на розслідування, припинення і попередження відповідного правопорушення шляхом цільових правових заходів, погодженого поєднання методів і засобів, властивих цим органам.

Для організації взаємодії виключно важливе значення мають її принципи. Спільними умовами взаємодії є: суворе дотримання законності; плановість; швидкість, активність і широке застосування науково-технічних засобів у ході розслідування; обов'язкове залучення громадськості; правильне ставлення до оцінки доказів; знання кожним учасником взаємодії повноважень і форм діяльності органів слідства та прокуратури; суворе розмежування компетенції учасників взаємодії; провідна роль слідчого та процесуального керівника в процесі взаємодії; нерозголошення даних досудового слідства, а також засобів і методів, що застосовуються в оперативно-розшуковій діяльності, відносна самостійність оперативних підрозділів у виборі засобів і методів, що використовуються для здійснення оперативно-розшукових заходів відповідно до ст. 41 КПК України [3] та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5].

Взаємодія слідчих з вказаними органами реалізується в певних формах. Необхідно пам'ятати, що під формами взаємодії слідчого маються на увазі організаційні прийоми і методи, способи і порядок зв'язків між ними, засновані на кримінальному процесуальному законі та відомчих нормативних актах правоохоронних органів, а також передовий досвід слідчої практики й спрямовані на забезпечення узгодженої їхньої діяльності та правильне поєднання властивих кожному з цих органів методів і засобів роботи.

За тривалістю часу взаємодію поділяють дві форми: епізодична й тривала (постійна). Під епізодичною взаємодією розуміється дача слідчим разових доручень працівникам поліції про проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Тривала взаємодія, на нашу думку, представляє постійний і безпосередній зв'язок слідчого з тими працівниками, які будуть виконувати його доручення. З урахуванням тривалості часу взаємодії розрізняють такі її форми: а) одноразова; б) періодична; в) постійно діюча.

Під одноразовою (разовою) взаємодією розуміється виконання працівниками поліції окремих (разових) доручень слід-

чого, випадки їхнього сприяння слідчому при провадженні слідчих дій. Така форма є простою формою взаємодії.

Більш складні форми взаємодії припускають систему слідчих і оперативно-розшукових дій, яка обумовлена загальним узгодженим планом. Коли окремі доручення слідчого виконуються працівниками оперативних органів у межах спеціально узгодженого плану, їхня діяльність набуває складної форми взаємодії. Елементарні (разові) форми взаємодії здійснюються, в основному, при розслідуванні нескладних справ.

Періодична взаємодія у провадженнях щодо осіб, які мають підвищений злочинний вплив, організовується здебільшого на початку розслідування, коли зазвичай виникає необхідність у проведенні великої кількості слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, або на певних етапах розслідування (встановлення особи потерпілого, розшук правопорушника, збір доказів).

Організація постійної взаємодії слідчого і працівників поліції на практиці частіше за все стає необхідною при розслідуванні правопорушень, вчинених на окупованих територіях України, задля виконання, як правило, великого комплексу слідчих і оперативно-розшукових дій, отримання відомостей з різних джерел і т.ін. Вона найчастіше проходить на початковому етапі розслідування (рідше на наступних) і триває до закінчення досудового слідства у справі.

Вищою формою постійної взаємодії слідчого та його процесуального керівника, а також фахівців інших служб (експертів) для розслідування правопорушень, вчинених на окупованих територіях України, є постійно діючі слідчо-оперативні групи, які необхідно створювати відповідно до типової Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [8; 9, с. 5–6].

Відмічаються проблеми відомчої та міжвідомчої взаємодії, серед яких можливо виділити наступні форми взаємодії слідчих і оперативних працівників та процесуальних керівників:

1) міжвідомчі форми взаємодії слідчих (слідчих, оперативних працівників та ін.);

2) відомчі форми взаємодії слідчих та оперативних працівників;

3) процесуальна взаємодія (т.з. процесуальна підпорядкованість) між слідчим та процесуальним керівником.

Порядок міжвідомчої і відомчої взаємодії слідчих і оперативних працівників однаковий з процесуальних підстав, але істотно відрізняється за адміністративно-управлінськими особливостями. Взаємодія слідчих, процесуальних керівників і працівників вказаних органів при розслідуванні кримінального провадження, вчиненого на окупованих територіях України, організовується на відповідних процесуальних та організаційних підставах.

Під процесуальними підставами взаємодії розуміються приписи КПК України про участь працівників органів слідства в ході розслідування правопорушень, вчинених на окупованих територіях України, на основі доручень і вказівок слідчого та його процесуального керівника про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, вимог про надання йому сприяння у проведенні слідчих дій, а також про повідомлення слідчого та прокурора про результати оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій у провадженнях, що були передані для встановлення особи, яка вчинила правопорушення.

Про форми взаємодії слідчого, прокуратура і працівників вказаних органів, з різних процесуальних підстав та повноважень, в літературі розбіжностей немає, оскільки вони в загальних рисах урегульовані кримінальним процесуальним законом. Відповідно до норм КПК України процесуальними формами взаємодії слідчого і працівників оперативно-розшукового органу при розслідуванні кримінальних проваджень є: а) надання оперативним підрозділам доручень і вказівок про проведення слідчих (розшукових) дій в порядку ст. ст. 36, 30, 41 КПК України; б) висування вимог слідчого, прокурора про надання сприяння у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

Організаційними підставами взаємодії є фактичні дані про обсяг, види і зміст

слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, які передбачається провести у провадженні, а також стан нормативних актів відомчого та міжвідомчого характеру щодо порядку організації й форм здійснення такої взаємодії.

Виокремлюють наступні організаційні форми взаємодії прокурора, слідчого та працівників вказаних органів при розслідуванні правопорушень на окупованих територіях України: 1) організація спільних виїздів прокурора, слідчого, оперативних працівників на місце події та спільна участь у проведенні слідчих (розшукових) дій; 2) взаємне інформування; 3) спільне обговорення у провадженні отриманих даних і їх сумісне планування; 4) спільні виїзди прокурора, слідчого та оперативних працівників в інші райони (міста) для виконання окремих слідчих (розшукових) дій.

Нову специфічну форму взаємодії прокурора, слідчого та оперативно-розшукових органів представляють постійно діючі міжвідомчі слідчо-оперативні групи для розслідування правопорушень, вчинених на окупованих територіях України, які в своїй діяльності керуються спеціальними розпорядженнями, відомчими або спільними наказами Генерального прокурора, керівника Державного бюро розслідувань, Міністра внутрішніх справ, начальника Служби безпеки України тощо.

Специфіка вказаної організаційної форми взаємодії полягає в тому, що слідчо-оперативна група характеризується постійним (незмінним) складом її учасників, очолюється старшим групи з числа найдосвідченіших слідчих або старших слідчих з особливо важливих справ, яка приступає до розкриття у взаємодії всіх кримінальних проваджень про аналогічні кримінальні правопорушення і здійснюють розслідування до встановлення підозрюваних й отримання достатньої кількості доказів, які викривають фігурантів. У процесі виконання завдання щодо створення слідчо-оперативної групи уточняється питання про необхідну кількість працівників для забезпечення виконання необхідних слідчих (розшукових) дій.

Чисельність слідчо-оперативних груп може бути самою різною: від двох-трьох до кількох сотень учасників. Для кожного

виду слідчо-оперативної групи характерні свої тактичні особливості взаємодії. Вони визначаються колом учасників та їх завданнями.

По-перше, члени зазначеної групи володіють методикою розслідування правопорушень, вчинених на окупованих територіях України; по-друге, в таких групах вже відпрацьовані питання взаємодії; по-третє, ці групи характеризуються вже усталеними взаємовідносинами між їх членами, що позитивно впливає на результативність їхньої роботи.

Форми і методи взаємодії членів СОГ на етапі одержання інформації про правопорушення та наступну її перевірку залежать від характеру та обсягу інформації. Саме за якістю та обсягом інформації можна судити про характер правопорушення. Характер ефективної взаємодії залежить від тієї конкретної ситуації, яка мала місце на даний період.

Під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на окупованій території України, з метою встановлення обставин кримінальних правопорушень, потерпілих та очевидців події серед мирних жителів, важливе питання відіграє взаємодія прокурора, слідчого та оперативних працівників з військовим командуванням, державними та недержавними суб'єктами, міжнародними організаціями.

Зокрема, за результатами проведення огляду місця події та невідкладних слідчих (розшукових) дій на деокупованій території України, слідчому, прокурору доцільно невідкладно спрямувати в порядку ст. 93 КПК України відповідні запити до Служби безпеки України, Головного управління розвідки Міноборони України, Служби зовнішньої розвідки та Державної прикордонної служби України щодо витребування інформації про радіорозвідку та наявності у розвідувальних органів України відповідних розмов військовослужбовців збройних сил РФ та інших комбатантів про вчинені ними кримінальні правопорушення на окупованій території, обставини цих злочинів, наявності відомостей щодо місця дислокації та найменувань підрозділів, їх керівного складу, організаційно-штатної структури, ідентифікованих військових.

При розслідуванні зазначеної категорії кримінальних правопорушень, СОГ потрібно активно взаємодіяти з обласними військовими адміністраціями, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, громадськими організаціями та журналістами, у т.ч. «Слідства. Інфо», якими започатковано інформаційну базу з установчими даними російських воєнних злочинців, активно фіксуються випадки порушення норм міжнародного права та прав людини на окупованій території України. Офіційно вказану інформацію національним правоохоронним органам доцільно витребувати від відповідних представництв в Україні – Організації безпеки та співпраці у Європі (ОБСЄ) та Міжнародного Комітету Червоного Хреста.

На нашу думку, взаємодія працівників правоохоронних органів України, які здійснюють розшукову роботу, з громадськими організаціями була б більш ефективною, якби було би прийнято Закон України про приватну охоронну та детективну діяльність. Серед послуг, які надають майбутні детективні агентства: розшук безвісно зниклих громадян; збір відомостей у кримінальних провадженнях на договірній основі з учасниками. Звичайно, доки діяльність детективних агентств не узаконена в нашій державі, співпраця з ними є ускладненою. Але не варто нехтувати за деяких обставин можливістю отримання певної інформації від так званих аналітичних агентств, журналістських об'єднань з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Поряд з цим, на рівні міжнародних інституцій створено спеціальні уповноважені органи, а саме Міжнародну комісію з розслідування злочинів рф проти України Ради Організації Об'єднаних націй з прав людини та Спільну слідчу групу з Україною, яку створено на базі Євроюсту, для збирання та аналізу доказової бази воєнних злочинів рф в Україні. Окрім України до неї увійшли Литва, Польща, Естонія, Латвія, Словаччина та Румунія – всі держави, які зібрали велику кількість свідчень від українських біженців про кримінальні правопорушення, очевидцями та потерпілими від яких вони стали. Спільну

слідчу групу підтримує Міжнародний кримінальний суд, Єврокост та Європол. Під час співпраці з українськими біженцями, документують свідчення та надають їх відповідним іноземним компетентним органам й відповідні міжнародні та громадські організації. Зокрема, міжнародні організації Human Rights Watch, Amnesty International, International Partnership for Human Rights, Truth Hounds документують низку воєнних злочинів рф в Україні відповідно до стандартів Міжнародного кримінального суду [10].

Водночас, у 21 країні Європейського Союзу (далі – ЄС) функціонує значна кількість міжнародних агенцій, які збирають докази воєнних злочинів, вчинених російськими військовослужбовцями та комбатантами на окупованій території України, співпрацюють з правоохоронними та судовими органами країн-членів ЄС. Агенція Європейського Союзу з питань судової співпраці Євроюсту започаткувала роботу Базу даних доказів щодо основних міжнародних злочинів російських воєнних злочинців (CICED) [11]. Українські та іноземні правоохоронні органи активно досліджують та використовують цю інформацію.

Висновки і пропозиції: Активна взаємодія національних та спеціальних уповноважених органів з міжнародними організаціями, державними та недержавними суб'єктами, є передумовою для активного розкриття та ефективного розслідування широкого кола воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, вчинених російськими військовослужбовцями та комбатантами, які воюють на боці рф проти України, відносно нашої держави та громадян України, притягнення до кримінальної відповідальності усіх винних осіб, якими організовано та вчинено відповідні кримінальні правопорушення.

Вищою формою взаємодії компетентних органів держав, є спільна слідча група, учасники якої безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією за координації ініціатора цієї групи.

З метою належної організації діяльності цієї групи учасникам групи необхідно

постійно підтримувати регулярний обмін інформацією про воєнні злочини, вчинені вищевказаними особами, вжиття вичерпних та ефективних заходів для їх розслідування, виявлення та затримання винних осіб.

Для вирішення можливих проблемних питань в діяльності цієї групи доцільно підготувати окремі методичні рекомендації та погодити їх на рівні керівників відповідних компетентних органів.

Список використаної літератури:

1. Меморіальні місця тоталітарних репресій в Україні. Вікіпедія : сайт URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Меморіальні_місця_тоталітарних_репресій_в_Україні.
2. Катинський розстріл. Вікіпедія: сайт URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Катинський_розстріл.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.04.2024).
4. Абрамський С.Є., Юхно О.О., Лук'яненко Ю.В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. Навчальний посібник. Харків. 2017. С. 11.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XI. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303. Зі змінами в редакції статті на 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
6. Аленін Ю. П., Тищенко В. В. Особливості розслідування тяжких злочинів проти особи: навч. посіб. Одеса: АТ БАХВА, 1996. С. 64–76.
7. Михайленко О. В., Постіка І. В., Шульга М. М. Розкриття правопорушень, які пов'язані з використанням вибухових пристроїв та вибухових речовин : учб.-метод. посіб. Одеса : Астропринт, 2002. С. 208.
8. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>
9. Бойко О.П., Кобзар О.Ф., Рогальська В.В., Черняк Н.П. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування. Навчальний посібник. Дніпро. 2017. С. 5–6.
10. Діяльність міжнародних правозахисних організацій та іноземних урядів з документування та висвітлення воєнних злочинів і злочинів проти людяності, які вчинила Російська Федерація в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. Дата публікації – 04.05.2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/diyalnist-mizhnarodnykh-pravozakhysnykh-orhanizatsiy-ta-inozemnykh-uryadiv>.
11. Міжнародна підтримка розслідувань воєнних злочинів. Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична газета Online». Публікація від 29.03.2023. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investitsiyi/mizhnarodna-pidtrimka-rozsliduvan-voennih-zlochiviv.html>.

Syvodied I. Procedural aspects of the interaction of the prosecutor, investigator and operation officer with state and non-state entities, international organizations during the investigation of criminal offenses committed in the occupied territory of Ukraine

The military aggression and full-scale invasion of the Russian Federation (hereinafter referred to as the RF) into Ukraine was the result of the enemy's occupation of part of the territory in the Kyiv, Chernihiv, Sumy, Kherson, Zaporizhzhia, Mykolaiv, Donetsk, and Luhansk regions, AR of Crimea. The total lawlessness and iniquity in the occupied territory provided for the commission of criminal offenses by military personnel of the aggressor country, mercenaries of private military companies from among previously convicted Russians, combatants and other persons fighting on the side of Russia against the people of Ukraine, such as murders, infliction of bodily harm of various degrees of severity, torture, sexual violence, rape, robberies, illegal possession of vehicles, forced deportation, abduction of children and other war crimes with the aim of destroying the identity of Ukrainians. As a result of the successive liberation of territories previously occupied by the

Russian Federation by the Armed Forces of Ukraine, all criminal offenses committed by war criminals against citizens of Ukraine during the period of occupation have been establishing, the time, place, method and circumstances of their commission have been ascertaining. In addition to the meticulous work of the prosecution, the quick disclosure of the specified crimes which have their own peculiarities is also possible as a result of coordinated interaction between the investigator, prosecutor and operation officers, their establishment of proper communication and obtaining of comprehensive information from all state and non-state entities, international organizations about criminal offenses committed in the occupied territory. Therefore, in order to solve the tasks of criminal justice, to successfully solve such crimes, in the opinion of the author, the aspects regarding proper interaction between these subjects and solving problematic issues that arise during its organization are of high priority.

Key words: *military aggression, pre-trial investigation, affected person, operational investigative group, solving crimes.*